

บทที่ 1

บทนำ

1.1 บทนำ

เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2537 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแก่งน้อย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และทรงทราบถึงปัญหาการขาดแคลนไม้พืชนองของเกษตรกรในพื้นที่ จึงโปรดให้มีการปลูกป่าไม้โตเร็วขึ้นเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับใช้ในครัวเรือนของเกษตรกร โดยทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์โครงการป่าชาวบ้านของมูลนิธิโครงการหลวง และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา มูลนิธิโครงการหลวงได้ดำเนินการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปลูกไม้โตเร็วบนพื้นที่ทำกินของเกษตรกร โดยเกษตรกรเป็นผู้ปลูก ดูแลรักษาไม้ที่ปลูกเอง และสามารถตัดฟันไม้มาใช้ประโยชน์ได้โดยอิสระ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าวจึงได้ดำเนินโครงการศึกษาชนิดไม้และการใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกป่าชาวบ้านขึ้นในปี พ.ศ. 2559 เพื่อศึกษาชนิดไม้ที่สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกภายใต้โครงการป่าชาวบ้าน สำหรับให้เกษตรกรผู้ปลูกมีไม้ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และเมื่อเหลือใช้สามารถแปรรูปจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้ครอบครัวโดยไม่ต้องบุกรุกตัดป่าไม้ธรรมชาติ และสามารถฟื้นฟูปนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธารในพื้นที่ให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ต่อไป โดยยึดหลักการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ดังพระราชดำรัสความว่า “ป่าไม้ที่จะปลูกนั้นสมควรที่จะปลูกแบบใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับให้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็นฟืนอย่างหนึ่ง” การปลูกป่า 3 อย่าง ให้ประโยชน์ 4 อย่าง ซึ่งได้ ไม้ผล ไม้สร้างบ้าน และไม้พืชนั้นสามารถให้ประโยชน์ได้ถึง 4 อย่าง คือ นอกจากจะเป็นประโยชน์ในตัวเองตรงชื่อแล้ว ยังสามารถให้ประโยชน์อันที่ 4 ซึ่งเป็นข้อสำคัญ คือ สามารถช่วยอนุรักษ์ดิน และต้นน้ำลำธารด้วย

ผลการดำเนินงานในปี พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมา ได้สำรวจความต้องการ และคัดเลือกชนิดไม้ที่เหมาะสมจะปลูกทดสอบ สำหรับการปลูกป่าชาวบ้านของเกษตรกรตามแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง 9 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยจะแบ่งกลุ่มพื้นที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงออกเป็น 3 กลุ่ม ตามระดับความสูง ได้แก่ พื้นที่สูงค่อนข้างต่ำ (400-800 เมตร) พื้นที่สูงปานกลาง (800-1,000 เมตร) และพื้นที่สูงค่อนข้างมาก (มากกว่า 1,000 เมตร) (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, 2553) ซึ่งการเก็บข้อมูลใช้วิธีการผสมผสานโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 391 ครัวเรือน จาก 9 แห่ง การสำรวจชนิดไม้ในป่าที่ชุมชนเข้าไป

ใช้ประโยชน์ไม้ตามเส้นทางเดินหาของป่าในพื้นที่ตัวแทนแต่ละระดับความสูงรวม 3 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีป่าชุมชน หรือป่าธรรมชาติที่ชาวบ้านมีการเข้าไปใช้ประโยชน์ และเป็นพื้นที่ที่มีการสำรวจความต้องการใช้ไม้ของชุมชน พร้อมกับได้คัดเลือกชนิดไม้ร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน พบว่า การคัดเลือกชนิดไม้ที่เหมาะสมจะปลูกทดสอบควรให้ความสำคัญกับชนิดไม้พื้น และไม้ใช้สอยในครัวเรือนมากกว่าไม้กินได้ หรือหากเป็นไม้กินได้ก็ควรเป็นชนิดไม้ที่ตลาดมีความต้องการ โดยเฉพาะไม้ที่มีประโยชน์ 2 อย่างขึ้นไป ซึ่งในการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างนั้น อธิบายลักษณะของไม้ทั้ง 3 อย่าง คือ 1) ไม้ใช้สอย และเศรษฐกิจ 2) ไม้พื้นเชื้อเพลิงของชุมชน 3) ไม้อาหาร หรือไม้กินได้ และไม้ทั้ง 3 อย่างเมื่อปลูกไปแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์ 4 อย่าง คือ ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยชนิดไม้ที่มีศักยภาพและชุมชนมีความต้องการเพื่อนำไปปลูกทดสอบการเติบโตในแต่ละพื้นที่ พบว่า พื้นที่สูงค่อนข้างต่ำ ได้แก่ แดง จำปีป่า ลำพูป่า มะขามป้อม และมะแขว่น พื้นที่สูงปานกลาง ได้แก่ จำปีป่า กำลังเสือโคร่ง มะขามป้อม ลำพูป่า และก่อเดือย และพื้นที่สูงค่อนข้างมาก ได้แก่ จำปีป่า ก่อเดือย มะขามป้อม กำลังเสือโคร่ง และทะเล่

ในปี พ.ศ. 2560 นี้จะดำเนินงานต่อเนื่องจากปีที่ผ่านมา โดยดำเนินการปลูกทดสอบชนิดไม้ท้องถิ่นที่เลือกไว้ในพื้นที่ และไม้เกาลัด ซึ่งเป็นไม้เศรษฐกิจที่มีการปลูกเชิงพาณิชย์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อเป็นพันธุ์ไม้ส่งเสริมในงานโครงการป่าชาวบ้านฯ ต่อไป พร้อมทั้งศึกษาอัตราการรอดตาย การเติบโตของไม้แต่ละชนิด การทดสอบเมล็ดไม้ การใช้ประโยชน์ไม้ โดยไม้ใช้สอยจะศึกษาคุณสมบัติเชิงกล เพื่อนำเนื้อไม้มาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงประเมินรูปแบบการรักษาเนื้อไม้ และแนวทางการใช้ประโยชน์ โดยจะขึ้นรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อเพิ่มมูลค่า สำหรับไม้พื้น หรือไม้พลังงานจะศึกษาคุณสมบัติด้านพลังงาน และประเมินแนวทางการใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการส่งเสริมชนิดไม้ที่เหมาะสมในโครงการป่าชาวบ้านฯ ในพื้นที่สูงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการเติบโตของชนิดไม้ที่มีศักยภาพในพื้นที่โครงการหลวงในแต่ละระดับความสูง ซึ่งประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ทาเหนือ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งหลวง และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่เฒ

1.2.2 เพื่อศึกษาเมล็ดไม้ และกล้าไม้ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมเพื่อการปลูกป่าชาวบ้าน

1.2.3 เพื่อศึกษาคุณสมบัติเบื้องต้น และแนวทางการใช้ประโยชน์ของไม้ เพื่อการใช้สอย

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 การปลูกทดสอบการเติบโตของชนิดไม้ท้องถิ่น และชนิดไม้ที่มีศักยภาพในพื้นที่โครงการหลวงใน 3 ระดับความสูง จำนวน 5 ชนิด (แต่ละระดับความสูงอาจมีชนิดไม้ซ้ำกันได้) โดยสำรวจอัตราการรอดตาย และวัดการเติบโตของไม้

1.3.2 การสำรวจต้นไม้ เพื่อเก็บเมล็ดไม้ที่มีศักยภาพในพื้นที่โครงการหลวง 3 ระดับความสูงอย่างน้อย 3 ชนิด

1.3.3 การศึกษาเมล็ดไม้ และการผลิตกล้าไม้ที่มีศักยภาพในพื้นที่โครงการหลวง 3 ระดับความสูงอย่างน้อย 3 ชนิด โดยการทดสอบความชื้น และอัตราการงอกของเมล็ดไม้ และการศึกษาวัสดุเพาะชำ เพื่อการผลิตกล้าไม้คุณภาพดี

1.3.4 การศึกษาคุณสมบัติเชิงกล และคุณสมบัติด้านพลังงานของไม้ใช้สอย และไม้ฟืน

1.3.5 การศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์ของไม้ใช้สอย และไม้ฟืน

